Timo Ojala
Hovioikeudenneuvos
Osaston johtaja
Helsingin hovioikeus
Salmisaarenranta 7 I
00181 Helsinki
puh: 02956 40501
s-posti: timo.j.ojala@oikeus.fi

Lausunto

27.4.2018

Eduskunnan lakivaliokunnalle

HE 49/2018 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle liikesalaisuuslaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

Aluksi

Hallituksen esityksessä esitetty liikesalaisuuslaki perustuu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviin (EU) 2016/943. Hallituksen esityksessä on arvioitu erilaisia sääntelyvaihtoehtoja direktiivin kansalliseksi implementoinniksi ja päädytty esittämään erillisen liikesalaisuuslain säätämistä. Valittu lainsäädäntötapa on perusteltu ja tarkoituksenmukainen sekä selkeämpi kuin muutosten tekeminen nykyisin voimassaolevaan lainsäädäntöön.

Liikesalaisuuslain 2 §:ssä määriteltäisiin direktiiviä vastaavasti, mitä liikesalaisuudella tarkoitetaan. Tätä liikesalaisuuden määritelmää ja terminologiaa käytettäisiin jatkossa lainsäädännössä muuallakin ja myös rikoslain 30 luvun liikesalaisuutta koskevassa määritelmäsäännöksessä. Tämä selkeyttää ja yhdenmukaistaa liikesalaisuutta koskevaa sääntelyä.

Esitykseen sisältyy merkittäviä muutoksia nykyisin voimassaolevaan oikeustilaan ja liikesalaisuuksien loukkaamista koskevien asioiden käsittelyyn tuomioistuimissa. Periaatteellisesti merkittävä ja vaikeasti hyväksyttävä on ehdotuksen mukainen tuomioistuinten toimivaltaa koskeva sääntely. Tätä kysymystä ja eräitä muita havaintoja esityksestä tuodaan esille jäljempänä lausunnossa.

Toimivaltainen tuomioistuin

Liikesalaisuuslain mukaisten yksityisoikeudellisten vaatimusten osalta toimivaltaisia tuomioistuimia olisivat ehdotuksen mukaan (18 §) käräjäoikeudet kaikissa tilanteissa ja toisaalta markkinaoikeus tilanteissa, joissa vaatimus kohdistuu oikeushenkilöön tai

elinkeinotoimintaa harjoittavaan luonnolliseen henkilöön. Käräjäoikeudet voisivat siten käsitellä ilman rajoituksia ehdotettuun lakiin perustuvat yksityisoikeudelliset vaatimukset ja markkinaoikeuden toimivalta olisi puolestaan rajoitettu, mutta päällekkäinen yleisen tuomioistuimen toimivallan kanssa. Toimivallan hajauttaminen kahteen eri tuomioistuinlinjaan on ongelmallinen ja ehdotettu sääntely tältä osin vaikeasti hyväksyttävissä. Tähän samaan kysymykseen on kiinnitetty huomiota myös valmistelun aikaisemmassa vaiheessa korkeimman oikeuden hallituksen esitysluonnoksesta antamassa lausunnossa 13.12.2017, jonka sisältö vastaa myös omaa näkemystäni tämän kysymyksen osalta. Valmistelun aikana esitetyt kriittiset arviot eivät ole johtaneet muutoksiin ehdotetussa sääntelyssä.

Liikesalaisuuksia koskevat asiat voisi keskittää lähtökohtaisesti yksinomaan yleisiin tuomioistuimiin. Markkinaoikeuden toimivaltaan tulisi kuulua vain sellaiset liikesalaisuusasiat, joissa riidan pääkohteen perusteella markkinaoikeus on toimivaltainen. Markkinaoikeuden ei tulisi olla liikesalaisuusasiassa toimivaltainen, jos pääkohteen perusteella toimivalta kuuluisi käräjäoikeudelle. Olennaista olisi säätää tuomioistuinten toimivallasta siten, ettei samoissa liikesalaisuuden rikkomista koskevissa asioissa toimivalta hajaantuisi kahteen eri tuomioistuinlinjaan.

Kahden tuomioistuinlinjan päällekkäinen toimivalta johtaisi myös siihen, että muutoksenhakukeinot olisivat riippuvaisia siitä, kummassa tuomioistuimessa asia laitetaan vireille. Käräjäoikeuden ratkaisusta muutoksenhaku tehdään hovioikeuteen ja hovioikeudesta korkeimpaan oikeuteen. Markkinaoikeuden ratkaisusta muutosta haetaan suoraan korkeimmalta oikeudelta valituslupaa pyytämällä. Kahden toimivaltaisen tuomioistuimen malli mahdollistaisi tarpeettoman ”forum shoppailun” ja toisaalta voisi pahimmillaan johtaa samaa kokonaisuutta koskevan asian käsittelyyn samanaikaisesti kahdessa tuomioistuimessa. Ehdotettu sääntely ei estä myöskään tilannetta, jossa alkuperäisen kantajan vastapuoli esittää uudella kanteella samasta perusteesta johtuvia omia vaatimuksiaan toisessa tuomioistuinlinjassa kuin, missä alkuperäinen kanne on pantu vireille. Tällaisessa tilanteessa kanteet tulisi käsitellä samassa oikeudenkäynnissä, mutta hajautetun toimivallan mallissa asioiden käsittelyn yhdistäminen aiheuttaa vaikeita rajanvetotilanteita, joita ei normaalisti esiinny.

Lisäksi on todettavissa, että ehdotettu sääntely laajentaa markkinaoikeuden toimivaltaa koskemaan muitakin oikeuskysymyksiä kuin liikesalaisuutta koskevia riitoja. Esityksen mukaan liikesalaisuutta koskevat asiat käsiteltäisiin markkinaoikeudessa teollis- ja tekijänoikeudellisina asioina. Oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa annetun lain mukaan markkinaoikeuden toimivalta kattaisi myös liikesalaisuussopimukseen kuuluvat samaan perusteeseen kuuluvat asiat (MarkkinaoikeudenkäyntiL 1 luku 5 §) ja sääntely siten laajentaisi markkinaoikeuden toimivaltaa aikaisemmasta. Tätä ei ole pidettävä hyväksyttävänä.

Sääntelyä tulisi tältä osin tarkentaa siten, että samassa kysymyksessä toimivalta ei hajaantuisi kahteen eri tuomioistuinlinjaan.

Liikesalaisuuden oikeudeton käyttö ja käytön kieltäminen

Liikesalaisuutta ei saa käyttää, jos se on saatu oikeudettomasti eikä myöskään silloin, kun se on saatu hyväksytysti, mutta liikesalaisuuden käyttämiseen ei ole lupaa (4 §). Liikesalaisuuden käyttäminen on mahdollista estää myös taholta, joka on saanut liikesalaisuutta koskevan tiedon käyttöönsä vilpittömässä mielessä (4 §). Aikaisemmasta sääntelystä poiketen lakiin on tarkoitus sisällyttää säännökset siitä, että liikesalaisuuden saa paljastaa väärinkäytösten tai laittoman toiminnan paljastamiseksi (5 §) ja työntekijä voi ilmaista tietoja luottamusmiehelle (6 §). Sääntelyyn ei tältä osin ole huomautettavaa.

Liikesalaisuuden haltijan käytettävissä olevista keinoista säädetään ehdotetun lain 8-12 §:ssä. Liikesalaisuuden oikeudettoman käytön seurauksena olisi kielto tai korjaavat toimenpiteet (8 §), käyttökorvaus (10 §) tai hyvitys ja vahingonkorvaus (11 §). Liikesalaisuuden käyttäminen tai käytön jatkaminen voidaan 8 §:n nojalla kieltää ja kiellon tehosteeksi voidaan asettaa uhkasakko.

Ehdotettuun lakiin ei sisälly tarkempia säännöksiä uhkasakosta. Uhkasakosta ei ehdotetussa laissa esimerkiksi säädetä, määrätäänkö uhkasakko kiinteämääräisenä vai juoksevana, mikä on uhkasakon enimmäismäärä ja tuleeko uhkasakko erikseen tuomita maksettavaksi, jos kieltomääräystä ei noudateta ja voidaanko se tuomita asetettua määrää alhaisempana. Uhkasakkolain säännökset eivät tule nyt kysymyksessä olevassa tapauksessa täydentävänä säädöksenä sovellettavaksi, koska kieltomääräyksessä on kysymys yleisen tuomioistuimen asettamasta uhkasakosta ja tällainen uhkasakko on rajattu uhkasakkolain soveltamisalan ulkopuolelle (UhkasakkoL 2 §). Uhkasakon asettamista ja tuomitsemisesta koskevaa sääntelyä tulisi liikesalaisuuslaissa täydentää ja tarkentaa.

Liikesalaisuuden käyttökiellon asemesta tuomioistuin voi liikesalaisuuden haltijan vastapuolen vaatimuksesta määrätä tietyin edellytyksin käyttökorvauksen (10 §). Edelleen liikesalaisuutta oikeudettomasti käyttävä on velvollinen suorittamaan kohtuullisen hyvityksen liikesalaisuuden käyttämisestä sekä korvauksen kaikesta vahingosta (11 §). Sääntely on uutta verrattuna siihen, että aikaisemmin vahingonkorvaus tuomittiin vahingonkorvauslain nojalla ja vahingonkorvauksen tuomitsemisen edellytysten täyttyessä. Ehdotetun sääntelyn perusteella liikesalaisuuden haltijalla on aikaisempaa helpompi vaatia korvauksia ja toisaalta liikesalaisuuden loukkaaja joutuu aikaisempaa helpommin korvausvelvolliseksi.

Ehdotetussa liikesalaisuuslaissa ei ole tarkemmin määritetty, mitä käyttökorvauksella tai kohtuullisella hyvityksellä tarkoitetaan. Esitetyn sääntelyn mukainen käyttökorvaus ei saa ylittää niiden lisenssimaksujen määrää, jotka jouduttaisiin suorittamaan, jos vastaaja saisi luvan liikesalaisuuden käyttöön sille ajanjaksolle. Sen sijaan hyvityksen osalta ehdotetussa säännöksessä ei ole edes käyttökorvausta vastaavasti määritetty hyvityksen enimmäismäärää. Perustelujen (s. 103) mukaan hyvityksellä tarkoitetaan tavanomaista käyttökorvausta eli sitä maksua, joka olisi jouduttu maksamaan, jos oikeudenloukkaaja olisi pyytänyt lupaa kyseisen liikesalaisuuden käyttämiseen. Hyvityksellä tarkoitetaan siten pitkälti samaa kuin 10 §:n mukaisella käyttökorvauksella. Liikesalaisuuslain 11 §:ää olisi syytä tarkentaa toteamalla, että hyvityksen enimmäismäärä voi olla enintään 10 §:ssä tarkoitetun käyttökorvauksen mukainen määrä tai ottamalla 11 §:ään oma hyvityksen enimmäismäärää koskeva säännös. Pykälän (11 §) otsikosta tulisi ilmetä vahingonkorvauksen lisäksi hyvitys.

Vahingonkorvauksen osalta säännöksessä on todettu, että liikesalaisuuden loukkaaja on velvollinen suorittamaan korvauksen kaikesta vahingosta, jonka loukkaus aiheuttaa. Säännöksessä käytetään ilmaisua ”kaiken vahingon”. Aiheutettujen vahinkojen korvaamisella tarkoitetaan vakiintuneesti kaikkien vahinkojen korvaamista ilman, että säännöksessä nimenomaisesti todettaisiin tätä. Epäselväksi jää, onko ”kaiken vahingon” tarkoitettu kattamaan vahingot laajemmin kuin vahingonkorvausoikeudessa tavanomaisesti. Korvattavien vahinkojen piiri käsittää siten ehdotuksen mukaan kaikki todennettavissa olevat vahingot. Kysymys on liikesalaisuuden loukkaamisella aiheutetun vahingon korvaamisesta, joka tyypillisesti on taloudellista vahinkoa. Säännöksen perusteella on epäselvää, kuuluvatko esimerkiksi erilaiset vahingon selvittämisestä aiheutuvat kulut korvattavien vahinkojen piiriin? Liikesalaisuuslain vahingonkorvaamista koskevan säännöksen osalta kysymys on siitä, mitä kaikkia vahinkolajeja sääntelyllä on tarkoitettu kattaa ja mikä on liikesalaisuuslain vahingonkorvaussäännöksen suhde vahingonkorvauslakiin. Vahingonkorvauslain sääntelystä poikkeava ratkaisu on myös, että korvauksen sovittelu olisi mahdollista ainoastaan silloin, kun huolimattomuus on lievää.

Tässä kohtaa on myös todettava, että perustelujen (s. 81) mukaan liikesalaisuuslain mukaiset keinot ovat käytettävissä ainoastaan liikesalaisuuslain mukaisten liikesalaisuuksien oikeudettoman käytön estämiseksi. Jos yritykset ovat esimerkiksi keskinäisessä sopimuksessaan sopineet liikesalaisuuksista laajemmin kuin liikesalaisuuslain tarkoittamat liikesalaisuudet, liikesalaisuuslain mukaiset suojakeinot eivät ole käytettävissä, vaan tällöin kysymys on tavanomaisesta sopimusriidasta ja käytettävissä on sopimusoikeudelliset oikeussuojakeinot. Tämä rajoitus ei ilmene ehdotetusta laista ja sääntelyä tulisi tarkentaa tältä osin.

Kanneaikaa koskeva säännös (13 §) koskisi kieltoa ja korjaavia toimenpiteitä eli lain 8 §:n mukaisia oikeussuojakeinoja. Kanne olisi pantava vireille viidessä vuodessa siitä, kun liikesalaisuuden haltija on saanut tiedon loukkauksesta ja oikeudenloukkaajasta ja kuitenkin viimeistään kymmenessä vuodessa loukkauksen tapahtumisesta. Mainittu vanhentumisaika ei koskisi kuitenkaan esimerkiksi liikesalaisuuden loukkaamisen perusteella vaadittavaa vahingonkorvausta, jonka osalta sovellettaisiin yleistä vanhentumislakia ja siellä säädettyjä vanhentumisaikoja. Vanhentumislain mukainen yleinen vanhentumisaika on kolme vuotta ja se tulee sovellettavaksi lain 7 §:n mukaan myös vahingonkorvaukseen ja muuhun hyvitykseen. Liikesalaisuuslain mukainen viiden vuoden vanhentumisaika poikkeaa yleisestä kolmen vuoden vanhentumisajasta eikä erilaiselle vanhentumisajalle ole löydettävissä perusteita.

Säännösten pakottavuus

Liikesalaisuuksista, niiden käyttämisestä ja ilmaisemisesta on liiketoiminnassa sovittu ja tullaan myös vastaisuudessa sopimaan yritysten välisissä keskinäisissä sopimuksissa. Lähtökohtana on myös jatkossa sopimusvapaus eli liikesalaisuuden haltija saa sopia liikesalaisuuksiensa suojan laajuudesta. Ehdotetussa liikesalaisuuslaissa ei ole erikseen säännöstä siitä, ovatko jotkut säännökset tarkoitettu pakottaviksi eli säännöksiksi, joista ei saa toisin sopia vai voiko sopimuksella poiketa kaikista liikesalaisuuslain säännöksistä.

Hallituksen esityksen perusteluissa (s. 81) on kuitenkin todettu, että liikesalaisuuslaki sisältää myös pakottavaa sääntelyä ja tällaisia olisivat esimerkiksi 2 §:n määritelmät sekä 5 ja 6 §:n niin sanonut liikesalaisuuden paljastamista koskevat oikeuttamisperusteet. Sääntelyn selvyyden ja myöhempien tulkinnallisten tilanteiden estämiseksi laista tulisi ilmetä selvästi pakottavat säännökset eikä riittävänä voida pitää perusteluista ilmenevää mainintaa. Tätä koskeva tarkennus tulisi tehdä liikesalaisuuslakiin.

Asiantuntijoiden käyttö

Ehdotetun 19 §:n mukaan käräjäoikeudella voi olla apunaan enintään kaksi asiantuntijaa. Asiantuntijana voi toimia tuomioistuinlain 17 luvun 10 §:n 2 momentissa tarkoitettu henkilö. Asiantuntijat eivät kuuluisi tuomioistuimen kokoonpanoon ja asiantuntija antaisi kirjallisen lausunnon tuomioistuimen esittämistä kysymyksistä.

Ehdotetussa sääntelyssä viitataan tuomioistuin lain 17 luvun 10 §:n 2 momenttiin, joka on seuraava:

> Teollis- ja tekijänoikeudellisten asioiden käsittelyyn osallistuvalta markkinaoikeuden asiantuntijajäseneltä edellytetään, että hän on suorittanut soveltuvan ylemmän korkeakoulututkinnon sekä perehtynyt asianomaiseen tekniikan alaan tai patentointiin liittyviin kysymyksiin taikka markkinointiin, taloustieteeseen, elinkeinoelämään tai taloudellisiin kysymyksiin taikka taiteeseen.

Erikseen määrättyjen asiantuntijoiden käytölle liikesalaisuutta koskevien asioiden käsittelyssä

ei ole tarvetta. Liikesalaisuutta koskevaa arviointia yleiset tuomioistuimet joutuvat tekemään monissa muissakin tapauksissa kuin liikesalaisuuslain mukaisia vaatimuksia käsiteltäessä. Tällaisia muita tilanteita ovat esimerkiksi rikoslain 30 luvun mukaiset yrityssalaisuutta koskevat rikokset ja kaikenlaisissa asioissa esiintyvät liikesalaisuuteen perustuvat oikeudenkäyntiaineiston salassapitoa koskevat pyynnöt. Asiantuntijoiden käyttö vain tietyissä liikesalaisuutta koskevien asioiden käsittelyssä ei ole tarpeen. Asiantuntijoiden käyttö voisi ylipäätään olla aiheellista korvausten määrittämisessä, mutta tällaisen selvityksen hankkiminen kuuluu luontevasti asianosaisten tehtäväksi normaalia riita-asiaa vastaavasti.

Joka tapauksessa ehdotetun liikesalaisuuslain 19 §:n perusteella on epäselvää, tuleeko käräjäoikeuden käyttää asiantuntijoina markkinaoikeuden asiantuntijajäseniksi valittuja henkilöitä vai miten asiassa on tarkoitus toimia. Käräjäoikeuden velvollisuus markkinaoikeuden asiantuntijajäsenten käyttämiseen olisi epätavanomainen toimintatapa. Erillisten asiantuntijoiden valitseminen käräjäoikeuksiin ei ole sekään tarkoituksenmukaista. Ehdotettua 19 §:ää tulisi tarkentaa tulkinnallisten epäselvyyksien välttämiseksi. Asiantuntijoiden käyttö voi tulla ajankohtaiseksi myös vasta hovioikeudessa ja asiantuntijoiden käyttö tulisi olla mahdollista käräjäoikeutta vastaavasti myös hovioikeudessa.

Hovioikeudenneuvos
Osaston johtaja Timo Ojala